

Efthimia GEORGIADOU-KOUNTOURA, Louisa SINDIKA-LAURDA, *Nai tu 19u Eona sto Didimotiho ke sto Soufli, (19th Century Orthodox Churches in the Township of Didymoteicho and Soufli, Eastern Thrace), (İngilizce özet ile), Thessaloniki 2004, 205 Sayfa.*

Yılmaz BÜKTEL*

E. Georgiadou-Kountoura ve L. Sindika-Laourda tarafından 2004 yılında Selanik'te yayınlanan bu kitap başlığı itibarıyla Dimetoka ve Sofulu'daki toplam 5 kiliseyi değerlendiren Bir Sanat Tarihi veya Mimarlık Tarihi yayını gibi görülebilir. Aslında bu doğru bir değerlendirme olsa da eksisi de olan bir değerlendirmedir. Bu yayın aynı zamanda bir Tarih kitabı olarak görülmelidir. Çünkü Kitap Osmanlı Devleti ile Yunan devleti arasında en gergin ilişkilerin yaşandığı ve sonunda Batı Trakya'nın da Osmanlı Devleti sınırları dışına çıkmasıyla sonuçlanan 19. yüzyıla ilişkin geniş bir değerlendirme içerir.

Biz "Edirne Kiliseleri" konulu bir çalışma kapsamında yayını İngilizce özetleriyle değerlendirdik. Esasen 19. yüzyıl Osmanlı – Yunan ilişkileri üzerine çalışan akademisyenlerin bu çalışmayı Yunanca ana metin üzerinden değerlendirmesi yararlı olacaktır diye düşünüyoruz. Bu nedenle tanıtım yazımıza 11 sayfalık İngilizce özet metninden bazı satır başlarını da eklemeyi uygun gördük.

Esas itibarı ile çalışma hem Edirne, hem de Türkiye sınırına komşu olan Dimetoka'da üç, Sofulu'daki iki kilisenin tarih içindeki yapılış öykülerini ele alırken dönemin ortam ve şartlarını da inceler.

- a. *Dimetoka Aziz Athanasius Kilisesi, 1834*
- b. *Sofulu Aziz Athanasius Kilisesi, 1840-1843*
- c. *Dimetoka Meryemana Kilisesi, 1843*

* Yard. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, ybuktel@gmail.com

- d. *Dimetoka Kurtarıcı İsa Kilisesi, 1848*
 e. *Sofulu Aziz Yorgi Kilisesi, 1854 (s. 191)*

Kitabın birinci bölümünde 5 kilisenin birbirinden farklı ve benzer yönleri ele alınmış. Mimarları, yapı dekorasyonları, ressamaları hakkında bilinenler ortaya konulmuş ve yorumlanmıştır.

İkinci bölümde yapının dekorasyonundaki ahşap işleme ve duvar boyama örnekleri ile ikonaları meydana getiren sanatkarlar üzerinde durulmuştur. Burada dikkatimizi çeken konu, bugünün Yunanistan Evros ilini ve Edirne ilini bir bütün olarak düşündüğümüzde sanatkârların çoğunluğunun yörenin sanatçıları olduğu görülecektir. Dimetoka ve Sofulu'nun adlarının geçtiği kadar bu sanatkârların memleketi olarak Edirne, Keşan, Enez ve Eceabat adları da geçer. Sanatkârlarla ilgili bir başka ilginç özellik hemen tamamına yakınının İstanbul Büyükkada'daki Ruhban okulunda eğitim görmüş olduklarının bilinmesidir. Dahası bunlardan bir bölümü, Ruhban okulunda almış oldukları eğitimlerini Aynaroz (Mount Athos) manastırlarında pekiştirmiş aynı zamanda din adamı da olan şahsiyetlerdir.

Üçüncü bölümün büyük kısmı İkon ressamaları ve onların eserlerini anlatır ancak bölümün ortalarına geldiğimizde konunun yönü değişir ve 5 kilisenin yapıldığı ortam, yapılış nedenleri, işlevleri, Kiliselerle beraber yapılan dini eğitim verilen okulların gerçekleştirilmesi için olanakların nasıl ve niçin sağlandığı üzerine bir değerlendirme yapılır:

Türk işgalinin dördüncü döneminin tamamında, şehirler ve kırsal bölgelerde yer alan kiliseler, kültürel aktivitelerin yapıldığı en iyi ulusal merkezlerdi. Bu yorumdan kiliselerin, çeşitli ticari birlikler tarafından ikonlarla donatıldığı sonucunu çıkarmak mümkündür. Yunan devletinin kurulduğu 1821 yılı sonrasında Balkanlarda yaşayan Yunan halkının 2/3 ü Türk yönetimi altındaydı. Bu halkın bir bölümü yeni bir bağımsız devlet kurmaya teşebbüs ederken Osmanlı tabiyetinde kalan bir bölümü de Gülhane Hatt-ı Hümayunuyla (1839) otonom bölgelerinde ekonomik ve kültürel girişimlerini arttırma olanağını buldular. İlk olarak imalatçılar ve evde çalışanlar ön plana çıkarken onları çiftçiler ve mal sahipleri izledi. Trakya'daki ticari birlikler özellikle İstanbul, Edirne, Filibe, Enez ve Silivri gibi şehirlerde yani tüm Avrupa Türkiyesinde çok zengin oldular... (s. 198)

Birlik kuruluşları, üyeleri sonradan Kilise otoriteleri tarafından da kabul edilen üyelerin oluşturduğu bir toplantıda alınan kararlar oluşturulan bir sözleşmeyle idare ediliyordu. Birlik, yetkin bir üstad tarafından yönetilen, aralarındaki farklılıkların belirgin olduğu yardımcıları, asistanlar ve gönüllü sanatkarlardan oluşan bir çalışanlar piramidi gibiydi. Üstad olarak seçilen kişi, Türk otoritelerinden önce Birliğin huzuruna takdim ediliyordu. Baş üstad ise genellikle komite yaşlıları ile aralarında buralarda çalışan

öğretmenlerin ve diğer kurucu komite üyelerinin olduğu okulları düzenleyen, işlevlendiren, finansmanı sağlayan seçilmiş yöneticilerden oluşan bir topluluk tarafından seçiliyordu. (s. 199)

Bu kiliseleri ve sahip olduğu ikonların estetik yönelimlerini ve favori olan tarzlarını değişik zamanlarda değişik nedenler belirlemiştir. Bu özellikler kiliseleri kuşatan birliklerin ekonomik ve sosyal yapılarının gücüyle doğru orantılıdır. Bu değişik reform faktörleri, Trakya'da Türk işgali altındaki yaşayan Yunan nüfusun ekonomik yükselişleri ve Avrupa'ya yakınlıkları nedeniyle oluşmaktadır. Türk İşgali altında iken Kültür ve Eğitim alanında bu gelişmelerin başarıyla ulaşılmasında, İstanbul'daki Ekümenik Patrikhanenin koruması altında faaliyetlerini sürdüren yerel kiliselerin çalışmalarının büyük katkısı olduğu açıktır. (s. 201)